

en Forandring, og det lykkedes ham da ogsaa at erholde Tilladelse til at oprette 2 *Hovedgaard*e paa Godset, nemlig „Arresødal“ og „Grønnesøgaard“ (eller Grønnessegaard); disse bleve nu begge ansatte til „privilegeret Sædegaardstakst“. De 4 Sognes Fæstebønder maatte herefter forrette Hoveri til begge Hovedgaardene ved Siden af Frederiksværk; men paa den anden Side fik Classen, der følte sig som en Art Enehersker over sine Bønder, udvirket, at disse bleve fritagne for det saakaldte „Statshoveri“, altsaa Konge- og Fædebursrejser, „Amsrejser“ og hvad dertil henhørte⁴⁾.

Da Classen i 1792 var død, blev det samlede Etablissement Frederiksværk med Hovedgaarde og Bøndergods ifølge en Bestemmelse i hans Testamente overdraget Landgreve Carl af Hessen-Cassel, imod at denne svarede 7,000 Rdlr. aarlig til det ved Testamentet oprettede Fideikommis.

Landgreven interesserede sig nærmest for Bøndergodset og lod foretage forskellige af Datidens store landøkonomiske Reforme. Saaledes blev hele Fæstegodset *udskiftet* i Aarene 1793—97⁵⁾; den hertil medgaaede Kapital maatte derefter hver enkelt Ejendom forrente anpartsvis⁶⁾. Fremdeles blev en Del af Arresødals Hovedgaardsmarker udparcellerede, ialt i 48 Husmandslodder. De her opførte Huse, som fik Navnene „Carlgave“ og „Møllevang“, bleve særskilt matrikulerede og skyldsatte og behandlede derefter som almindelige Fæstehuse⁷⁾. Endelig blev det meste Hoveri afløst mod Vederlag i Penge, der for Gaardmændenes Vedkommende androg 2 Rdlr. 3 Mark pr. Td. Hartkorn aarlig; Husmændene maatte betale 8 β for hver Hoveridag („Pligtarbejdsdag“), Fæstebrevene tilsagde. En mindre Del af Hoveriet blev derimod opretholdt; Gaardmændene skulde saaledes vedblive baade i Hø- og Sædhøsten at afgive en Karl og en Dreng eller Pige een Gang, samt desuden indtage i Laderne 2 Læs Hø og 5 Traver Sæd. Husmændene maatte fremdeles møde en Dag aarlig til Indhøstningen⁸⁾.

Hermed standsede Reformerne. Landgreven havde heller ingen særlig Spore til at fortsætte, thi det var imidlertid begyndt at gaa stærkt tilbage for Frederiksværk. Fabrikkerne havde snart følt Savnet af Classens særegne Dygtighed og Foretagelse; der arbejdedes efterhaanden med Underskud, og efter nogle Aars Forløb var Gælden vokset saa stærkt, at den oversteg den hele Ejendoms Værdi⁹⁾. Landgreven overdrog da i 1804 Frederiksværk, Fabrikker og Godser, til sin Svigersøn, Kronprins Frederik (senere Fr. VI.), der oprettede en egen *Administration* for dem, indtil de kunde blive fuld Statsejendom efter Udløsning af Medarvingerne. De i denne Anledning førte Forhandlinger trak imidlertid længe ud. Sagen gik først i Orden i Chr. VIII.s Regeringstid¹⁰⁾. Et Reskript af 14. April 1846¹¹⁾ bestemte da, at Frederiksværk fremtidig skulde behandles som „*et Statsgældskassen tilhørende Aktiv*“. Og i Overensstemmelse hermed fastslog dernæst en kgl. Resolution af 11. Marts 1848, at Godsadministrationen skulde ophæves fra 1. Januar 1849 at regne, at Fabriksetablissementerne og hvad dertil hørte skulde udskilles fra Forbindelsen med det hele Jordegods, og endelig at den for „de egentlige Domænedistrikter“ givne Resolution af 1. Juli 1846 om Indførelsen af Arvefæste ogsaa skulde bringes til Anvendelse paa Frederiksværk Gods¹²⁾. Samtidig skulde „Amtmandsfunktionerne“ for det samlede Frederiksværk Gods, — hvilke Godsadministrationen havde været i Besiddelse af, — henlægges under Frederiksborg „Amtmandsskab“. En kgl. Resolution af 11. December 1848 bestemte derefter de nærmere Vilkaar for Bortarvefæstningen af Bøndergodset og fastslog tillige, at en Del Skovjorder, nemlig det 27 Tdr. Land store „Ellingekrat“, skulde udparcel-

⁴⁾ Se nærmere: Nyrup, anførte Værk; her bemærkes, at Bønderne dog stadig i Statens Tjeneste maatte arbejde paa Flyvesandets Bekæmpelse.

⁵⁾ Sarauw: „Frederiksborg Amt“ p. 9.

⁶⁾ Beregningen af Udstykningsomkostningerne blev først endelig opgjort og approberet af Godsadministrationen, hvorom nedenfor, i Aaret 1807; herefter var der i alt medgaaet en Kapital af 21,105 Rdlr. 4 Mark 6 Sk., og den aarlige Rente androg i alt 844 Rdlr. 1 Mark 6 Sk.; se Arkivsag om „Domænejendommenes Afhændelse“ m. v.

⁷⁾ Fremgaar af Jordebogen; se ogsaa „Frederiksborg Amt“ p. 9 samt Arkivsag om „Domænejendommenes Afhændelse“ m. v.

⁸⁾ „Frederiksborg Amt“ p. 9 samt nysnævnte Arkivsag.

⁹⁾ Se herom Trap, l. c. p. 112.

¹⁰⁾ Ligeledes.

¹¹⁾ Citeret i Forestilling til Resolution 11. Marts 1848, hvorom straks nedenfor i Teksten.

¹²⁾ Se Rentekammerets Resolutionsprotokol for 1848 Lit. A.